

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2020-10-20

Samråd om förslag till detaljplaner för Årstafältet etapp 4A och etapp 4B, S-Dp 2017-06550 och 2017-19529

Samfundet S:t Erik yttrade sig 2013-02-12 och 2015-06-10 över den första detaljplanen för bebyggelse på Årstafältet, etapp 1 (Valla 1), vilken äger laga kraft sedan 2017 och gränsar till den nu aktuella etapp 4A, som i sin tur gränsar till etapp 4B.

För hög exploatering och skuggande höghus

Samfundet S:t Erik framförde då bl.a. att exploateringsnivån måste minskas, gatorna göras till bredare parkgator och skyddsområdet för Göta landsväg ökas. Dessa kritiska synpunkter beaktades inte och de två nu aktuella detaljplanerna uppvisar samma brister.

Exploateringen är oförändrat hög, med ganska små bostadsgårdar och mycket varierande hushöjder. Arton av husen är åtta våningar eller högre, det högsta femton våningar, och ett flertal av dessa höga hus har placerats i skuggande söderläge i de till stor del slutna kvarteren.

Förskolan är alltför stor och har otillräcklig friyta

Förskolebyggnaden (etapp 4A) skulle bli den överlägset största i Stockholm, med 16 avdelningar i tre våningsplan och sammanlagt 288 barn, en storlek som inte borde vara acceptabel. I planbeskrivningen karakteriseras den överstora skolan på ett förskönande sätt som ”byggnadsvolymer i mjuka former med rundade hörn och lätt välvda tak, där barnen lättare kan orientera sig och känna tillhörighet till sin del av förskolan där de känner sig hemma”.

Förskolegårdens yta per barn är märkligt nog inte angiven. Den kan emellertid beräknas utifrån antalet barn och gårdens areal, med komplementbyggnader frånräknade. Friytan blir då endast 10,3 kvm/barn, vilket är en otillständigt låg siffra, särskilt jämfört med Boverkets rekommendation 40 kvm/barn.

Göta landsväg är en av Sveriges mest värdefulla historiska vägar

Göta landsväg var Stockholms enda vägförbindelse söderut ända fram till 1669, då den första Liljeholmsbron byggdes. Det var alltså längs Göta landsväg som drottning Kristina 1654 färdades från Stockholm mot Rom.

Historiker anser att det var på Göta landsväg Kristian II marscherade med sina trupper och att det berömda slaget vid Brännkyrka 1518 ägde rum på Valla gårde, d.v.s. på den norra delen av Årstafältet. Samtliga där belägna detaljplaneområden borde därför snarast undersökas arkeologiskt, åtminstone med metalldetektor.

Vägen är emellertid ännu betydligt äldre. Den torde enastående nog ha funnits åtminstone sedan järnåldern, d.v.s. långt före grundläggningen av Stockholm.

Över Årstafältet är landsvägen bevarad i sitt ålderdomliga skick och skyddad som fornminne (RAÄ 34). I närområdet finns ett flertal spår av det gamla kulturlandskapet, med bevarade gårdar och lämningar efter tidigare gårdsanläggningar (med gårdsgravfält), från järnåldern. Göta landsväg var gårdarnas förbindelse sinsemellan och ledde sedan vidare norr- och söderut.

Över Valla å (som utgjorde gräns mellan flera gårdar) gick en stenvalvsbro, vars landfästen är bevarade och som rekonstruerades 1998. Sammantaget torde den cirka 750 m långa fornminnes-skyddade sträckan över Årstafältet vara en av Sveriges allra mest värdefulla och historiskt intressanta vägar.

Göta landsväg måste ges betydligt större skyddsområde

I gällande detaljplan (laga kraft 2001), som inkluderar områdena för både etapp 4A och 4B, har Göta landsväg en skyddszon på 50 m på vardera sidan. Stadsmuseet har i flera yttranden understrukit vägens stora kulturhistoriska betydelse och att den behöver ett stort omgivande skyddsområde (fornlämningsområde) och att detta givetvis gäller även norr om Valla å (med etapp 4A och 4B).

Länsstyrelsen har på ett obegripligt sätt förringat Göta landsvägs betydelse. I detaljplanen för etapp 1 (laga kraft 2017) accepterade man att en ny väg lades endast 8 m intill Göta landsväg (och närmaste byggnad på cirka 19 m avstånd). Nätverket Årstafältet begärde att Länsstyrelsen skulle fastställa gränser för fornlämningsområdet, men nekades talerätt, vilket dock upphävdes av Kammarrätten.

Länsstyrelsen fastställde då slutligen 2019-12-19 gränsen till 10 m från vägbanans mittlinje. Eftersom vägen är upp till 5 m bred (diket inte inräknat) motsvarar detta 7,5 m från vägkanten. I sin motivering till den häpnadsväckande snäva gränsdragningen skriver Länsstyrelsen: ”Den bevarade vägsträckan är dock bara en mindre del av den ursprungliga landsvägen och dess betydelse består därför i första hand av lokalhistoriska värden”.

Resultatet är att avstånden fortfarande inte är acceptabla, inte ens i ”Landsvägsparken” i etapp 4A. På en lång sträcka i parken är avståndet till intilliggande gata endast cirka 10 m (i parkens östra del ännu kortare) och som mest cirka 15 m.

Samfundet S:t Erik finner Länsstyrelsens gränsdragning och motivering oacceptabla. Vi välkomnar att Nätverket Årstafältet 2020-01-08 överklagade beslutet om gränsdragning till Förvaltningsrätten och begärde att domstolen skulle begära yttrande från Riksantikvarieämbetet.

Nätverket kräver ett fornlämningsområde om 100 m på vägens båda sidor, vilket Samfundet S:t Erik gärna instämmer i. Ett absolut minimum måste dock vara 50 m som i gällande detaljplan från 2001, och detta gäller även för vägens nordöstra del, där den är mindre välbevarad och inte formellt fornminne.

Pilallén behöver inte avverkas

På Årstafältet finns ett område med särskilt högt naturvärde (näst högsta naturvärdesklass), nämligen den på långt håll synliga enkelsidiga allén i planområdet etapp 4B. Den består av 35 planterade vitpilar, av hög ålder och hamlade för mycket länge sedan.

När Stadsbyggnadsnämnden 2019-05-23 beslöt att planarbetet för etapp 4B skulle påbörjas betonade man att ”pilallén behöver bevaras”. Detta resulterade i en av exploatörerna och SISAB beställd utredning (Pilallén på Årstafältet etapp 4B, Calluna AB 2019-12-11).

Pilallén visar sig vara skyddad av det generella biotopskyddet i miljöbalken, men har sedan länge varit vanskött och inte åtgärdats med beskärningsåtgärder etc. Ett mycket stort antal av de gamla träden utgör en uppenbar risk p.g.a. fallande grenar, vilket resulterat i att allén nu är avstängslad. Utredningen rekommenderar därför att hela allén bör fällas.

Staden har hos Länsstyrelsen sökt dispens från biotopskyddsbestämmelserna, för nedtagning av pilallén, men Länsstyrelsen torde ännu inte ha fattat beslut.

I planbeskrivningen nämns anmärkningsvärt nog inte att Callunas utredning anger (sid. 13) att pilallén är möjlig att bevara på ett säkert sätt genom att ”snarast möjligt planera för ersättning, eventuellt etappvis, samt genomföra beskärningsåtgärder”.

Vägen längs pilallén bör bevaras som fornminne

Pilallén löper längs en karakteristisk vägbank, som märkligt nog inte utretts närmare. Callunas utredning nöjer sig med att konstatera att allén syns på flygfoto från 1958 (bild sid. 7) och att det som i dag är en gångväg då var en bredare, farbar väg.

En genomgång av äldre kartmaterial avslöjar att vägen var den norra delen av en nord-sydlig avtagsväg från Göta landsväg till gården Östberga. Den sista av gårdens byggnader, en tillbyggd enkelstuga, revs så sent som 1958. Där återstår nu en bytomt från järnåldern (RAÄ 68) och ett stort gårdsgravfält (RAÄ 27).

I äldre tid nåddes Östberga endast via en väg i väster från Göta landsväg. Vägen med pilallén, som förkortade avståndet till Stockholm, torde ha tillkommit senast 1845 (enligt Topografiska corpsens karta).

Den välbevarade, för sitt ursprungliga ändamål sedan länge inte använda vägen, bör därmed uppfylla fordringarna i kulturmiljölagen, för att av Länsstyrelsen förklaras som fornminne. Den utgör tillsammans med Göta landsväg ett s.k. färdvägssystem, enligt Riksantikvarieämbetets terminologi.

Sammanfattningsvis finner Samfundet S:t Erik att exploateringen måste minskas och de högsta husen sänkas. Förskolan måste delas upp på flera skolor, med tillräckligt stora förskolegårdar.

Göta landsväg är ett enastående fornminne och bör ges ett skyddsområde på 100 m på vardera sidan – ett absolut minimum är dock 50 m i etapp 4A och 4B, som i gällande detaljplan. Området norr om Valla å, som är den troliga platsen för slaget vid Brännkyrka, bör snarast undersökas med metalldetektor. Vägen mot den forntida gården Östberga, med sin vida synliga pilallé, måste bevaras och bör förklaras som fornminne.

Stockholm 2020-10-20

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot